

Az irgalmas és irgalomra szoruló egyház

Az alábbi szöveg a Magyar Pax Romana 54. Konferenciáján, (2013.05.24-25.)

Máté-Tóth András „Az irgalom kultúrája„ c. előadásához készült hozzászólás bővített változata, Aszalós Jánostól.

A pápaválasztás eredménye legtöbbünk számára az új pápa, Jorge Mario Bergoglio (új nevén Ferenc pápa) eddigi életpályájának hangsúlyos törekvéseire, megjelenésének több, szimbolikus jelenségére fordította figyelmünket. Vajon ezek alapján milyen következtetéseket vonhatunk le a katolikus egyház közel és távlati jövőjére vonatkozóan? Mennyire fedik ezek a következtetések a hazánkban élő várakozásokat, – és mennyire a világ különböző részein óhajtott, az „Ecclesia semper reformanda“-tól várt (nagyon különböző) igényeket?

Az alábbi írásom nélkülözi a megalapozott ecclesiológiai és a széleskörű tárgyi ismereteket, s ezért szubjektív jellege is érezhető lesz.

Mit jelent az irgalom (irgalmasság, könyörület), Ferenc pápa értelmezésében? - A mai magyar szóhasználat az „irgalom” szóval valamilyen hiány megszüntetésére vagy a megérdemelt büntetés eltörlésére utal; pl. 130.zsoltárban: „Az Úrnál van az irgalom ... Ő megszabadítja Izraelt minden gonoszságától.” – A biblikus értelmezés azonban – legtöbb esetben – az emberi lét értékeinek megteremtésére, bővítésére, túlradó növelésére is vonatkozik; pl. 145. zsoltárban: „Megemlékeznek túlradó jóságodról, igazságodat ujjongva ünneplik. Irgalmas az Úr és könyörületes, hosszantűró és nagyirgalmú, és könyörületes minden teremtményéhez.

- Több teológiai megközelítés szerint az isteni irgalom az isteni szeretet szinonimája és ingyenes, – de hasonló érzületet és tetteket vár az embertől mások irányában. (L. az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit.)

Az Egyház legsürgetőbb feladata korszakunkban az irgalomnak az az iránya, melyet most Ferenc pápa, a keresztények és az Egyház egésze elé tűz, a világot eluraló szegénység (hiány) és nyomor csökkentése, ill. megszüntetése. (A „nyomor” a szegénységnek olyan szintje, melyet saját erőből megszüntetni nem lehet, és előbb-utóbb végzetessé válik.) Az irgalmasság tehát egyfajta prioritást jelöl a feladatainak vonatkozásában, de nem az eddigi, megszokott prioritások (hit, hitvallás, misszió, remény, szeretet, segítségnyújtás, alázat, engedelmisség, imádságos élet, istentiszteleti formák, stb.) „leértékelésével”,

hanem (bizonyos értelemben) kitágításával. (Például: a remény, a szeretet, a segítség kötelezettsége túllép a vallási, felekezeti, politikai, stb. korlátokon: a szegényre, nyomorultakra, betegre vetett tekintetnek nincs joga elhatárolódni „vallási”, nemzetiségi, kulturális, erkölcsi vonatkozásban; l. az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédet.) – Az Isten iránti szeretet bizonyítéka, s sok esetben megvalósulása a korlátlan irgalom tettei által válik valósággá. Az irgalom „ethosza” nem jócselekedetek sorozata, hanem életforma, egyéni és közösségi értelemben.

Miért szorul irgalomra ez az egyház? – Mert – tán kezdettől fogva, de mindenesetre az évszázadok során – egyre szenvedélyesebben ragaszkodott a fizikai gazdagság, a biztonság, a dicsőség, a hatalom teremtett, tehát múlandó struktúráihoz. Mindaz a többlet, melyet ezért egyre nehezebben cipel, szegénységként, betegségként rakódik rá. Nehéz ezeket „leoperálni” az egyház hátáról, mert ezekben a terhek szinte „egybe-szervültek” a valódi értékekkel, s szétválasztásuk nagyon nagy tudást, tapintatot igényel. – Egy ilyen operáció vár most az új pápára.

Az „Egyház kívánt szegénysége” az a minimális „anyagi” szint (vagyon, díszítés, pompa), mely mellett – vagy éppen ezért – feladatát egyre hatékonyabban tudja ellátni.

Az irgalmasság „kontinensei” (dimenziói). Az így értelmezett irgalom (akár Istentől, akár embertől származik) nemcsak a fizikai értelemben szegényekre, nyomorultakra vonatkozik, hanem mindenkire, akinek életét, létét más jellegű hiányok teszik reménytelenné, pl. „nincs emberem”(Jn 5,7). Ilyen pedig sokféle van; ezeket most az irgalom „kontinenseinek” fogom nevezni. – A fizikai kontinens (az éhezők, a ruhátlanok, a hajléktalanok, betegek, rabok, azaz az alapvető életszükségeiktől, megfosztottak) mellett sorakoznak az érzelmi, az értelmi, a kapcsolati, az erkölcsi, a természeti értékek hiányainak kontinensei is, akár egyéni, akár közösségi vetületben. Ide kell sorolnunk az „emberlét értelmét”, célját érintő filozófiai, hitbéli kérdések, „állapotok” kontinensét is. – (Egészen más értelemben beszélünk a nyomor, és következképp az irgalom geográfiai kontinenseiről is: Afrika, Ázsia, stb.)

Mi lesz a kezdet? Nem valószínű, hogy a pápa a Kúria viharos nagytakarításával kezdené működését. Egyrészt többször járt már a Vatikánban, másrészt jóval bölcsőbbnek tűnik annál, hogy az évszázadok (ezredek) alatt kialakult szerkezet átalakítását (annak minden strukturális, kommunikációs, adminisztratív, döntési és kritikai mechanizmusával, külkapcsolataival, stb. együtt) akár egy vezényszóra, akár egy távlatosan kidolgozott terv szerint „levezényeljen”. – Úgy gondolom, hogy az átalakulás energiaforrásait nem emberi bölcsességtől, nem (az akármennyire is) jól szervezett intézményektől, hanem a Lélek néha kiszámíthatatlan erejétől várja, gyújtópontját pedig a Lélektől áthatott, egyszerű, türelmes hívők (és talán nemhívők) összegyűjtött inspirációiban, irgalomra fókuszált imáiban látja.

Az sem valószínű, hogy a pápa a hit alapjainak átfogalmazására (érthetőbbé tételére) készülne, pl. a Katekizmus megújításával, – vagy egy liturgikus vagy egyházi reformot indítana útjára. Nem várunk tőle lényeges változtatásokat a keresztény-katolikus erkölcsstan, sajátosan a házassági és szexuális erkölcs tekintetében, a celibátus kérdésében – legalábbis

a közeljövőben nem. Sok olyan feladatra utalt azonban, melyek elvégzése – de még felvetése, kezdeményezése is – egy tornádó vagy cunami erejű hatást gyakorolhat az egyház tagjaira, intézményeire, jövőjére, és távlatilag a világkultúra jövőjére is.

Sürgető feladatok. Amit eddig Ferenc pápa múltjából tudunk, a választása utáni megnyilatkozásaiból ismerünk s különösen a markáns „szimbolikus nyelvezete” alapján (jelenleg már) sejthetünk, az irgalmas egyház (sürgető, ill. távlati) feladatait, célkitűzéseit így összegezzük. A katolikus egyház legyen

- a szegények egyháza;
- a szegényeket segítő egyház;
- szegény egyház;
- olyan egyház, melyben a laikusok (hívők, különösen a nők) szerepe és egyházi „rangja” lényegesen felértékelődik;
- legyen képes a különböző társadalmak (különböző) kultúráihoz folyamatosan alkalmazkodni, azok értékeit integrálni, – természetesen saját identitásának és természetfölötti hivatásának megőrzése mellett. (Itt a hit kifejezőmódjainak frissítésére, adaptálására és az egyház „megjelenésének” módjaira is gondolunk);
- az egyháznak fel kell készülnie arra, hogy – talán többféle értelemben is – kisebbségi helyzetbe szorul;
- a fenti feladatainak egyik fontos pontja a kormányzás struktúrájának, funkcióinak, módjának, szellemiségének reformja.

Milyen strukturális változtatások várhatók vagy kívánatosak? A pápaválasztó konklávét a bíborosok többnapos tárgyalása előzte meg. A felszólalók nagyrésze a vatikáni hivatalok kommunikációs nehézkességét kritizálta: az „ügyintézés” lassú, bürokratikus, gépies és személytelen; a pápát az adminisztratív környezet elszigeteli: még a bíborosok sem tudnak vele egykönnyen szót váltani. Ezt a sorozatot szakította meg Bergoglio bíboros felszólalása, mely az egyház legfőbb, jövő feladataként nem a szerkezeti átalakítást, hanem az isteni irgalom személyes képviselőjét jelölte meg első számú feladatként, nemcsak a klérus tagjai, hanem minden hívő számára; – és nemcsak „tettekben”, hanem minden más célt, értéket átító „szellemiségben”. (Úgy tudjuk, hogy ez a felszólalást több bíboros döntő indításként értelmezte Bergoglio megválasztására.) Mégis – úgy gondolom – éppen ez a prioritás kívánja meg az egyházszervezet radikális, ám fejlődésszerű átalakulását. Saját elképzeléseim (álmaim?) szerint Ferenc pápa célkitűzéseire jól illeszkedne néhány újabb „minisztérium” (kongregáció) és más jellegű szervezet felállítása, de nem formális, „díszítő jelleggel”, hanem pontosan körülírt feladatokkal és hatáskörrel. Ilyenek lehetnek:

- a tanító egyház szervei (Hittani kongregáció) mellett a „tanuló egyház” és a (kritikákra, panaszokra, javaslatokra is) „oda-hallgató” egyházi szervezetek;
- megfigyelői státussal rendelkező, új szervek, melyek pl. a protestáns, az orthodox, stb. felekezetek, nem-keresztény vallások megbízott képviselőivel, tartanak állandó és szoros kapcsolatot,
- olyan intézetek, melyek számon tartják a világ minden részében lejátszódó (és az egyház feladatait érintő) fontosabb folyamatokat, eseményeket, azok várható kimenetelét, rövid és hosszú távon. (Kulturális, gazdasági, ökológiai,

demográfiai, tudományos, egészségügyi és más hasonló területre gondolunk; ilyenek, legalábbis részlegesen, már régóta működnek az egyházban.);

- szupervízióval megbízott szervezetek (nemcsak a belső visszaélések, hanem fontos, de elfelejtett vagy most felmerülő feladatok vonatkozásában).

Ezeket túlmenően fontosnak (és az irgalom logikájához tartozónak) érezzük a különböző csúcs- és egyéb hivatalok

- „hálós” szerveződését (szemben a merev, szigorúan hierarchikus szerveződéssel);
- a személyes jellegű kapcsolatok erősödését a „hivatalos” kapcsolatok mellett. Ezt az egész egyházra vonatkozóan sürgetőnek véljük, pl. a püspökök, a papok, a laikusok között. Szimbolikus kifejezéssel: „Nyitott kapuk egyháza” (Szennay András, OSB);
- a helyi és egyetemes püspöki konferenciák döntési kompetenciáinak növelését, hivatásrendi erősítését, ill. a döntési jogok és kezdeményezések szubszidiáris leosztását;

Az irgalmas és szegény egyház működésének egyes elemeit már most is megfogalmazhatjuk.

- Az egyháznak minden tevékenységét – az eddigiekből következően – az jellemezze, hogy a szegények támogatására van rendelve; ő maga is szegény, ezért irgalomra szorul; és a szegények mellé kell állnia. (A hit hirdetésében ennek az attitűdnek kell felértékelődnie.);
- különösen figyeljen a jajkiáltásokra és a prófétai megnyilatkozásokra, bármilyen forrásból érkeznek is: szavakra, tettekre, az „idők jeleire”;
- figyeljen a profán eredetű kulturális jelenségek, áramlatok értékelésére és integrálására;
- a liturgikus örökségünk megóvására, emellett annak felrészítésére, a hit elmélyítése és a közösségformálás érdekében;
- fontolja meg és készítse elő az (eddig) laikus hívek „szentelmény-jellegű és szintű” fokozatos bevonását a klérus testébe;
- ebben kiemelten gondoljon a nők méltóságának és szerepének átértékelésére, szemben az ősi kultúráktól örökölt patriarchális hagyományokhoz való merev ragaszkodással. (Itt nem feltétlenül a nők pappászentelésére kell gondolnunk.);
- majd a missziós feladatok újragondolására, pl. a világi hívek bevonásával.

Most megkíséreltem (csak felsorolás-szerűen) összefoglalni, hogy *az irgalmasság szellemisége* milyen új súlypontokat kíván meg, ill. a meglévők közül melyekre kíván nagyobb súlyt fektetni. Ezeket – bár nem szó szerint – nagyjából a pápa régebbi és a mostani megnyilatkozásaiból merítettem, részben (elképzeléseim szerint) azokból következnek.

- a személyesség, minden érintkezésben;
- a hivatalos jelleg minimalizálása, nyitottság, őszinteség;

- **szabadság tereinek maximalizálása (szólásszabadság, öntevékenység, egyéni felelősség);**
- **a szubszidiaritás, és**
- **a szolidaritás (már meglévő) elveinek, gyakorlatának megerősítése;**
- **a mobilitás, az öntevékenység biztosítása;**
- **az egyén és közösség anyagi korlátainak nivellálása „lefelé”, a racionális határokig;**
- **belső „rámozdulás” készsége és azonosulás a szegénységben és főként a nyomorban élőkkel;**
- **a klérus tagjainak szorosabb kapcsolata az emberek mindennapi életével („evilágban élés”);**
- **kockázatok vállalása, esetenként bátor szembenállás;**
- **szellemi igényesség;**
- **az uralkodás minden jelének és megnyilvánulásának lebontása; helyette**
- **az alázat és a szolgálat szellemisége, mindenki irányában.**